

Konstantiniye Fethi Hadisi Sahih mi Değil mi?

Ahmet AĞIRAKÇA

İslam, Allah'ın adaletini yeryüzüne hâkim kılmak ve insanları kullara kul olmaktan kurtarmak üzere gelmiştir. İnsanlık tarihi boyunca bu mesaj ve maksatla gelen peygamberlerle hükümdarlar arasında meydana gelen mücadelenin ana sebebi budur.

İnsan Allah'a kul olmak üzere yaratılmış¹ ve ondan bu yaratılış gayesini yerine getirmesi istenmiştir. Ancak insanoğlunun bu ilahi emrin dışarı çıkması üzerine yine Cenâb-ı Allah peygamberlerini ardı arkası gönderip insanlığa yakışan kulluk biçimine dönmeleri için onları uyarmak istemiştir. Bu ilahi istek doğrultusunda yeryüzünün tamamında insanların, Allah'ın adaleti ile yönetilen bir tek kitle olmaları ve bu adaleti sağlayacak adil bir yöneticinin itaatine girmeleri, İslam'ın yönetim biçiminin vazgeçilmez bir teorisidir. Bu teoriye göre Müslüman olsun veya olmasın insanlar ilahi adaletle ve zulme uğramadan yönetilmelidir. Bunun için de peygamberlerin tümünün öğretilerinde insanlığın bu ilahi emir ve yönetime tabi olmaları istenmiştir.² Bu öğretilerin yönetim anlayışı, insanların zalim ve despot yöneticilerin tahakkümünden kurtarılmasının yanı sıra İslam'ın adaletli yönetimi altına alınması için her dönemde yaşayan yönetim kadrosuna ulvi bir hedef olarak gösterilmiştir. Nihayetinde bu hedef, dünyayı ve insanları zalim ve despotların yönetimlerinden kurtarmaktır.

İşte İslam'ın son ve yüce Peygamberi, Konstantiniye'nin fethini ümmetinin yönetici ve emirlerine hedef olarak gösterirken bu ulvî maksadı kast etmiş ve kendisine yüklenilen peygamberlik görevini yerine getirmenin gereğini yerine getirmişti. Zira ne olursa olsun İslam'ın yönetim anlayışı, Bizans İmparatorluğundan ve benzeri yönetimlerden mutlak olarak daha âdildir, Allah'ın isteğine daha uygundur. İslam'ın fethini hedeflediği bütün beldeler bu maksatla fethedilmiştir. Bu girişten sonra İslam'ın geldiği ortamın yanı sıra Konstantiniye hadisinin vürud zamanı ve ortamı üzerinde durup hadisin isnad ve metninin hadis usulü açısından kritiğini yapalım. Ayrıca bu hadisi İslam yönetici ve kumandanları tarafından nasıl pratize edildiğini, kendilerine çizilen hedefe doğru hangi motivasyonla yürüdüklerini görelim.

Hicaz bölgesine İslam'ın gelişinden önce topluma hâkim olan yanlış inanç biçimi ve büyük bir zulüm anlayışı olan Paganizm'in³ yanı sıra her türlü idârî zulüm, sosyal baskı, kölelik sistemi, bütün haklarından yoksun bırakılan bir kadın kitle, horlanan kız çocukları ve zayıf insanlar da bulunuyordu. Egemen kabile anlayışı, despot ve zalim kabile şefleri, mustaz'af kitlelerin kaybolmuş hakları toplumda büyük bir dengesizlik meydana getirmişti.

Bu olumsuzlukların tamamen yok edilmesi adına insanlara Allah'a kul olmaları ve insanları kul edinmekten uzak kalmaları tebliğ edilince her peygamber döneminde olduğu gibi yönetici sınıf, var gücünü kullanarak bu ilahi çağrıya kulak veren kitleyi yeni inanç ve anlayışlarından geri çevirmek için

¹ ez-Zariyat, 51/56.

² en-Nisa, 4/59.

³ Lokman Sûresi 31/13.

gerekli her türlü baskı ve işkenceye başvuruyordu. İnsanlar genç-yaşlı, fakir-zengin, kadın-erkek ayrımı yapılmadan sadece Müslüman oldukları için horlanıyor ve zulüm altında inletiliyordu.

On üç yıl süren Mekke devrindeki işkence ve sıkıntı dönemi büyük bir taktik ve strateji olan hicretten sonra farklı bir boyut aldı. Bu defa işkenceciler Müslümanlara teker teker değil de toplu halde saldırıya geçtiler ve düzenli ordularla onların üzerine yürüdüler. Bu toplu saldırıların yapıldığı hicrî beşinci yılda gerçekleştirilen on bin kişilik bir saldırı hareketi Medine'nin etrafını çevirmişti ve kazılan hendekleri aşmağa çalışıyordu. Sıkıntılı bir durum yaşayan ve zorluklar içerisinde kalan Müslümanlar, kendilerini bu zalim ordudan kurtarmak için şehrin etrafında kazdıkları hendek ile kuşatıyorlardı. Kur'an-ı Kerim'in ifadesiyle "*Kalblerin boğaza dayandığı çok sıkıntılı bir anda*" kazılamayan ve parçalanamayan bir kayanın parçalanması için toplumun öncüsü ve peygamberinden yardım istemişlerdi. Ashabını bir an için sevindirmek, bu sıkıntıların geçici olduğunu bildirmek ve sıkıntılara karşı sabır tavsiye edip sabrettiklerini öğretmek amacıyla Hz.Peygamber etrafındakilere şöyle diyordu: "*Elbette Kostantiniyye fethedilecektir. Onu fetheden emir ne güzel emir, ordusu da ne güzel bir ordudur.*"⁴ Bu emire ne mutlu, bu orduya ne mutlu... Mutlu bir emir ve mutlu bir ordu...

Hız.Peygamber bu sözlerle hem o anı değerlendiriyor hem de gelecekte İslam ordularının ve Müslüman yöneticilerin görevlerini hatırlatarak onlara hedeflerin en güzelini gösteriyordu. Ancak o gün Medine'nin şartlarında Kostantiniyye'nin fethinden söz etmek bugün İslam'ın Moskova ve Washington'a hâkim kılınmasından daha zor bir manzara çizmekti. Bu hedef ve gayenin belirlenmesi, bir teselli ve cesaretlendirme değildi. Gâibden haber vermek de değildi. Çünkü peygamber, kendisine iman eden ve ona teslim olmuş bir kitleyi asla aldatmazdı. Peygamber kimseyi yanlış yönlendirmez ve yanlış hedefler de göstermezdi. O boş bir heves uyandırmazdı. Onun bütün söyledikleri doğrudur.⁵ Bütün söyledikleri gerçekleşmiştir, gerçekleşmeyenleri de gelecekte mutlaka gerçekleşecektir.

Resûlullah'ın verdiği haber asla boş bir haber olmaz. İçinde bulunduğu ortam, o gün için ne kadar zor olursa olsun ümmetini aldatması söz konusu değildir. Hatta hendeğin kazıldığı çok daha sıkıntılı günlerin yaşandığı Mekke'de sürekli sabır tavsiyesinde bulunmuş ve onlara hayal mahsulü veya gerçekleşmeyecek tek bir söz söylememiştir. Hz.Peygamber'in peygamberlik sıfatı gereği olarak sadık olduğuna inanmak, İslam'ın inancı gereği olduğu gibi sadece bazı fanatik hususlara takılıp İslam'ın bu mucizevi yanını görmemek bu dinin geleceğinden emin olmamak demektir.

Hadisin metni ve senedine gelince; Kostantiniyye fethi hadisi ilk büyük hadis müdevvinlerinden olan imam Ahmed İbn Hanbel tarafından Müsned'de kaydedilen bir hadistir. Ayrıca Buharî ve Müslim'in rivayet ettiği hadislerin dışında olan ve aynı özellikteki diğer hadisleri ihtiva eden Hakim en-Neysaburî'nin "el-Müstedrek Kütüb-i Sitte" adlı meşhur hadis mecmuasında da aynı senedle yer almaktadır. Bunun dışında Buharî'nin "Tarih'ul-Kebîr ve Tarihu's-Sağîr"inde, İbnü'l Esir'in "Usdü'l-

⁴ Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, IV,335; Hâkim en-Neysâbü'rî, *Müstedrek*, Beyrut 1990, IV, 422 Hadis no: 8/8300; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahabe*, Beyrut 1970, I, 224; İbn Abdî'l-Berr, *el-İstiâb*, (İbn Hacer'in *el-İsabe'si* kenarında), Bişr el-Ganevî'nin biyografisi, Mısır 1328, I, 148.

⁵ "O kendi hevâ ve hevesinden konuşmaz", en-Necm, 53/3.

Gabe”sinde,⁶ İbn Hacer’in “Camî’-s-Sağîr”,⁷ Hatip el-Bağdadî’nin “et-Telhis”, Taberanî’nin “el-Mu’cemu’l-Kebîr”⁸, Bezzâr’ın “Müsned” ve İbn Kayyim el-Cevziyye’nin “Mu’cemu’s-Sahabe” adlı eserlerinde de yer almaktadır. İbn Hacer’in “Camî’-s-Sağîr”ine şerh yazan Münâvî ile Azîzî’nin⁹ her ikisi de hadisin sahih olduğunu kaydetmeleri ve özellikle bu hadisi ashâbın bizzat pratize etmeye çalışmaları, hadisin sıhhatinin en büyük delillerini teşkil etmektedir. Zira hadisin nakillerine bakmaktan çok bu hadisi işiten neslin tavrı her şeyden önemlidir.

Bîşr el-Ğanevî’nin babasından naklettiği bu hadisin, Hâkim en-Neysaburî gibi bir müdekkik tarafından “isnadının sahih” olduğunun bildirilmesi ve Ahmed İbn Hanbel gibi bir âlimin bunu eserinde kaydetmesiyle, bizce bu ilim adamlarının hadis nakli ile ilgili usul anlayışlarını bilen herkesçe sıhhatinden şüphe edilmeden kabul edilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Hadisin Kütüb-i Sitte’de bulunmaması, muhakkak sahih olmadığı anlamını taşımaz. Zira ilmi bir gerçek olarak Kütüb-i Sitte’nin dışında kalan birçok hadis mecmuasında sayılmayacak kadar “sahihs hadis” mevcuttur. Hatta bu hadisi takviye eden ikinci bir hadis vardır ki bu da şöyledir:

“Kostantiniyye ve Rumiyye (Roma) fethedilecektir.” diye buyuran Hz.Peygamber’e ashâb soruyor: “Hangisi daha önce fethedilecektir? Resûlullah: “Heraklios’un şehri daha önce fethedilecektir!”¹⁰ buyurmuşlardır. Muhaddislerin iki defa ayrı ayrı zamanlarda Kostantiniyye’nin fethinden söz eden bu hadisleri kaydetmeleri her halde hadisin sıhhatine ve kuvvetine delalet etmektedir.

Hadisin kaynaklarda yer almasının yanı sıra hatta bizce sahih olmasının en büyük kanıtı, vürûdundan yaklaşık yedi yıl sonra Suriye’nin fethi için Hz.Ebu Bekir devrinde orduların bölgeye gönderilmiş olmasıdır. Suriye ise o dönemde Bizans’ın kapısı durumundaydı. Bu bölgenin ve bütün Şam diyarının fethinden sonra Hz.Osman zamanında Hicretin 34. (M.655) yılında Bizans’a karşı Akdenizde yapılan ve “Zatu’s-Sevari”¹¹ savaşının asıl hedefi Ege denizinden İstanbul üzerine bir donanma sevk etmektir. Suriye sahillerinden hareket eden İslam donanması Rodos adasına yakın bir noktada Bizans donanması ile karşılaşmış ve düşmanı büyük bir mağlubiyete uğratmıştı. Ancak bu hadisi çok iyi bilen ashâb bununla yetinmeyerek mutlaka Kostantiniyye’ye kadar ulaşmanın yollarını aramaya devam etmişlerdi.

İstanbul üzerine yapılan ikinci sefer ise Muaviye zamanında gerçekleşmişti. Hicretin 49 veya 50. yılında (m.699 veya 700 yılında) Muaviye İbn Ebi Süfyan büyük bir ordu hazırlayarak başına Süfyan İbn Avf’ı tayin etmiş, oğlu Yezid’in de emrindeki askerlerle derhal bu orduya katılmasını istemişti.¹² Kostantiniyye fethini gerçekleştirecek ordunun methedildiği ve bunlara mağfret edileceğini peygamberin müjdesiyle bilen ashâbtan pekçok kimse tereddütsüzce bu orduya katılmıştı.

⁶ İbnü’l-Esir, *Üsdü’l-Gâbe*, I, 224.

⁷ İbn Hacer el-Askalânî, *Camî’-s-Sağîr*.

⁸ Taberanî, *el-Kebîr*, I, 119.

⁹ el-Azîzî, *Sirâcu’l-Munîr Şerhu Camî’-s-Sağîr*, Kahire 1324, III, 177-178. Ayrıca bk.el-Münâvî, V, 262.

¹⁰ Ahmed İbn Hanbel, *Müsned*, II, 176; el-Azîzî, age., II, 80.

¹¹ İbnü’l-Esir, *el-Kâmil fi’t-Tarih*, Beyrut 1965, III, 117’de bu gazvenin h.31 yılında meydana geldiğine dair rivayetini olduğunu kaydetmektedir.

¹² İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, III, 458.

Kostantiniyye üzerine giden bu ilk büyük ordunun içinde yer alan ashabin başında o günlerde son derece yaşlanmış olan Ebu Eyyub Halid İbn Zeyd el-Ensârî de vardı. Ayrıca onun yanı sıra Abdullah İbn Abbas, Abdullah İbn Ömer ve Abdullah İbn Zübeyr ile Abdülaziz İbn Zürare el-Külâbî de bulunuyordu.¹³ Bu kimselerin böyle bir sefere katılmış olması, Kostantiniyye'nin fethine verdikleri önemden kaynaklanıyordu. Ayrıca İslam dünyasına o gün daha çok yakın olan ve hâlâ fethedilmedik birçok önemli bölge varken şimdiden bu kadar uzaklara gitmeleri, son derece tehlikeli bir düşman ile bu düşmanın toprakları içinde savaş yapmağa kalkışmaları bu şehrin fethine verilen önemden kaynaklanıyordu.

Ayrıca bu sefer sırasında Silivri yakınlarında hastalanan Ebu Eyyub el-Ensârî'nin, Hz.Peygamber'in "*Ümmetimden salih bir kişi Kostantiniyye surları önünde defnedilecektir.*" buyurduğunu rivayet edip bahsedilen kişi olmayı çokça temenni ettiği kaydedilmektedir. Kostantiniyye surları önünde defnedilecek bir sahabinin buranın fethi için gelmesi, herhalde normal bir seyahatle gelmesinden çok daha kuvvetli bir husustur. Bu sefer uzun sürmeden neticelenmişti. Ancak Muaviye, ölümünden önce adeta Kostantiniyye'nin onun emirliği sırasında gerçekleşmesini çok istediğinden dolayı birkaç yıl sonra hicrî 54 (m.674) yılında tekrar bir ordu daha hazırlayarak Cünade İbn Ebi Ümeyye kumandasında Kostantiniyye üzerine göndermişti. Cünade, Kapıdağı (Arvad) adasını fethederek burada karargâhını kurup sürekli Kostantiniyye üzerine akınlar düzenledi ve bu ordu Kapıdağı yarımadasında tam yedi yıl kaldı. Muaviye adeta fetihden önce bunların dönmesini istemiyordu. Bunun için bu ordu onun vefatına kadar burada kalıp hicrî 54'ten 60 yılına kadar seferlerine devam etti.¹⁴

Kostantiniyye fethi hadisi, sahabe ve tabiin nesli için önemli bir fetih stratejisi durumundaydı. Ashap, tükenmeyen bir azimle bu çok uzaklardaki şehrin fethini kendileri için bir hedef bilmişti. Hadisin verdiği motivasyon sürekli olarak emir ve kumandanları buna teşvik etmekteydi. Ashabtan Bişr el-Ğanevi el-Has'amî'nin Süleyman İbn Abdülmelik zamanında bu hadisi sürekli olarak insanlara öğrettiği bilinmektedir. Hadisi işiten o dönemin meşhur ve kahraman kumandanı Mesleme İbn Abdülmelik, derhal ordusunu hazırlayıp ağabeyi Süleyman'ın desteği ve izni ile Kostantiniyye üzerine hareket etmiş,¹⁵ hicrî 98 (m.716) yılında bu büyük sefere çıkmıştı.¹⁶ Anadolu'nun birçok vilayetinin fethinde bulunan ve büyük arazileri katederek o günkü Bitinya bu günkü Marmara bölgesine gelen bu ordunun içinde meşhur Battal el-Ğazi bulunuyordu. Halk arasında Battal Gazî olarak bilinen bu kişi, Anadolu'da büyük kahramanlıklar gösterdikten sonra şehid olmuş ve Eskişehir yakınlarında onun adıyla anılan Seyyid Battal Gazi ilçesinde defnedilmiştir.

Mesleme İbn Abdülmelik Kumandasında Kostantiniyye üzerine yapılan sefer, Muaviye'nin ölümünden sonra başlayan iç karışıklıkların bittiği ve fetih hareketlerinin Doğu ve Batıda yeniden başladığı bir zamanda gerçekleşmişti. Mesleme, Kostantiniyye'nin deniz tarafından kolay kolay

¹³ İbnü'l-Esir, aynı eser, 459.

¹⁴ Aynı müellif aynı eser, III, 497.

¹⁵ Aynı müellif, *Üsdü'l-Gâbe*, I, 224; İbn Abdî'l- Berr, age., aynı yer.

¹⁶ Aynı müellif, *el- Kâmil*, V, 27.

fethedilemeyeceğini bildiğinden Batı tarafından Trakya'nın birçok kasabasını fethederek İstanbul'a doğru ilerlemişti. Bu ordu da maksadına erişmek için büyük bir sabır ve direnç göstermiş, yaklaşık üç yıl müddetle muhasaraya devam etmişti. Bu sırada bugün Perşembe pazarında bulunan ve "Arab Camii" adıyla anılan caminin o sıralarda inşa edildiği ve onun yakınındaki sahilde de (bugünkü Karaköy iskelesine yakın yerdeki Yer Altı Camii yakınında) bazı sahabe kabirlerinin olduğu tahmin edilmektedir.

Yedinci ve sekizinci yüzyılda netice vermeyen bu Kostantiniye seferleri azimle sürdürülmüş, Abbasiler ve daha sonra Selçukiler döneminde de tekrarlanmıştır. Haçlı seferleri ve Moğol istilasıyla kısmen duraklayan bu seferler Moğol istilasının etkisini tamamen kaybettiği ondördüncü yüzyılda Osmanlıların bölgede kurdukları yönetimle birlikte yeniden canlanmıştı. Bu fethin hazırlık ve planları sürekli olarak Osmanlı sultanlarının zihnini meşgul etmiştir. Beyliğin doğusunda birçok problemin olmasına rağmen Osmanlıların sürekli Batıyı ve özellikle Bizans'ı hedef almaları hiç de tesadüfi olmasa gerek...

Osmanlı sultanları İstanbul'u tam yedi kez kuşatmış ve usanmadan bu muhasaraları tekrarlamıştı. Yıldırım Bayezid zamanında İstanbul tam dört kez mahasara edilmiş ve fethin gerçekleşmesi için Anadolu Hisarı inşa edilmişti.¹⁷ Daha sonra şehir, Yıldırım'ın oğlu Musa Çelebi ve bir müddet daha sonra II. Murad tarafından gayet ciddi gayretlerle kuşatılmıştı.¹⁸ Fakat bu cihad hareketleri ve fetih arzuları yaklaşık 825 yıl müddetle devam etmiş ve sonunda İstanbul fethinin gerçekleştirilmesi hicrî 857 yılında Fatih Sultan Mehmed'e nasip olmuştu.¹⁹

Tarik İbn Ziyad ve Musa İbn Nusayr'ın İber yarımadasına yani Endülüs topraklarına gerçekleştirdikleri fetihlerin asıl maksadının da Avrupa'yı Batıdan fethederek Kostantiniye üzerine gelmek olduğu söylenmektedir.

Böylelikle sekiz asır gibi uzun bir dönem İslam ordularını Kostantiniye üzerine sevkeden bu hadis, İslam tarihinde büyük bir rol oynamış ve fetihlere muazzam bir motivasyon kazandırmıştır.

¹⁷ Neşri, *Cihan-Numâ*, Nşr. F. R. Unat – M. A. Köymen, TTK, Ankara 1948-1957, I, 324-329; İdrisî-Bidlisi, *Heşt Behişt*, Nuruosmaniye ktb. Farsça yazma, no: 3209, Vr.192; Hoca Sa'deddin Efendi, *Tâcu't-Tevârih*, İstanbul 1279, I, 142 ve 148; Müneccimbaşı Ahmed İbn Lutfullah, *Cami'u'd-Düvel* yayına hazırlayan: Ahmet Ağırakça, İstanbul 1995, sh. 135-137.

¹⁸ Geniş bilgi ve bibliyografya için bk. Müneccim başı *Camiu'd-Düvel* sh. 193 Dipnot: 684.

¹⁹ Müneccim başı, Aynı eser, sh. 237 vd.

